

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, доцента

Ларіної Тетяни Федорівни

на дисертаційну роботу **Добіжі Наталії Володимирівни** на тему:
**«Формування інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки в
Україні»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним
господарством

Детальне вивчення дисертаційної роботи, змісту автореферату та наукових праць Добіжі Наталії Володимирівни дозволило представити ґрунтовну характеристику її основних результатів.

Актуальність теми дисертаційної роботи

Зміни, що відбулися в базових принципах і умовах функціонування аграрного сектору економіки, трансформація відносин аграрних підприємств із зовнішнім середовищем визначають потребу щодо наукового обґрунтування умов їх модернізації та інноваційного розвитку, оновлення техніки й технологій.

Різноманіття форм власності, які, в свою чергу, мають різні організаційні модифікації, викликало перегляд вимог до методології й практики відновлення основного капіталу. В зв'язку з цим актуалізується необхідність вирішення сукупності проблем щодо інфраструктурної складової розвитку аграрного сектору.

Використовуючи категоріальний апарат інституційної теорії, слід зазначити, що інститути інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки в Україні формувалися не еволюційним, а революційним шляхом. Зазначена ситуація, з одного боку, відкриває можливості використання найкращих практик і досвіду провідних країн, з іншого - їх застосування в економічному середовищі постсоціалістичної економіки в багатьох випадках не призвело до очікуваних результатів. Давалися в знаки сформовані адміністративно-командною економікою стереотипи поведінки економічних суб'єктів.

За роки незалежності в національному господарстві так і не була сформована система інфраструктурних зв'язків, яка б забезпечила надійність та ефективне функціонування ринку сільськогосподарської техніки, а також сприяла б розвитку ефективних механізмів господарювання в аграрному секторі. Концепція техніко-технологічного оновлення аграрних підприємств

2252
29.11.19

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, доцента

Ларіної Тетяни Федорівни

на дисертаційну роботу **Добіжі Наталії Володимирівни** на тему:
**«Формування інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки в
Україні»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним
господарством

Детальне вивчення дисертаційної роботи, змісту автореферату та наукових праць Добіжі Наталії Володимирівни дозволило представити ґрунтовну характеристику її основних результатів.

Актуальність теми дисертаційної роботи

Зміни, що відбулися в базових принципах і умовах функціонування аграрного сектору економіки, трансформація відносин аграрних підприємств із зовнішнім середовищем визначають потребу щодо наукового обґрунтування умов їх модернізації та інноваційного розвитку, оновлення техніки й технологій.

Різноманіття форм власності, які, в свою чергу, мають різні організаційні модифікації, викликало перегляд вимог до методології й практики відновлення основного капіталу. В зв'язку з цим актуалізується необхідність вирішення сукупності проблем щодо інфраструктурної складової розвитку аграрного сектору.

Використовуючи категоріальний апарат інституційної теорії, слід зазначити, що інститути інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки в Україні формувалися не еволюційним, а революційним шляхом. Зазначена ситуація, з одного боку, відкриває можливості використання найкращих практик і досвіду провідних країн, з іншого - їх застосування в економічному середовищі постсоціалістичної економіки в багатьох випадках не призвело до очікуваних результатів. Давалися в знаки сформовані адміністративно-командною економікою стереотипи поведінки економічних суб'єктів.

За роки незалежності в національному господарстві так і не була сформована система інфраструктурних зв'язків, яка б забезпечила надійність та ефективне функціонування ринку сільськогосподарської техніки, а також сприяла б розвитку ефективних механізмів господарювання в аграрному секторі. Концепція техніко-технологічного оновлення аграрних підприємств

вимагає детального опрацювання багатьох пов'язаних із цією проблемою господарських рішень, що прямо й опосередковано впливають на ефективність руху основного капіталу.

В умовах, коли аграрна складова економіки є найбільш експортоорієнтованою, проблема формування її сучасної інфраструктурної складової перетворюється на питання економічної безпеки держави.

Виходячи з вище зазначеного, можна зробити висновок, що потреба в обґрунтуванні теоретичних і методологічних засад та розробці науково-практичних рекомендацій щодо формування інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки є вельми актуальною. Саме на вирішення цієї науково-практичної проблеми і спрямоване дисертаційне дослідження Добіжі Наталії Володимирівни.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Миколаївського національного аграрного університету за темами: «Формування конкурентоспроможного і соціально-орієнтованого розвитку підприємницьких структур аграрного сектору економіки» (номер державної реєстрації – 0116U004567); «Формування та функціонування ринків сільськогосподарської продукції в умовах євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації – 0114U005623); «Формування ринку сільськогосподарської продукції на засадах стійкого розвитку підприємств аграрного сектора» (номер державної реєстрації – 0114U007074); «Зовнішньоекономічні трансформації функціонування агропродовольчого комплексу та їх вплив на формування ефективних відносин між його суб'єктами» (номер державної реєстрації – 0116U003580). Автором обґрунтовано науково-методичні засади парадигми формування взаємодії суб'єктів на ринку техніки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність

Наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційної роботи достатньо обґрунтовані, достовірні та впливають із результатів дослідження, базуються на застосуванні загальнонаукових методів пізнання та спеціальних прийомів аналітичних досліджень, вивченні праць вітчизняних і зарубіжних вчених, законодавчих актів та нормативних матеріалів, статистичних матеріалів Державної служби статистики України та інших офіційних джерел інформації.

Більш конкретно, в процесі дослідження автором використовувалися такі методи: монографічний – при вивченні провідного досвіду формування інфраструктури ринку техніки; історичний – при ретроспективному дослідженні формування теоретичних основ та розвитку інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки; узагальнення – для здійснення сутнісно-змістовної характеристики та визначення теоретико-класифікаційного апарату дослідження; статистико-економічний – для збору й обробки статистичних даних щодо наявності та товароруху технічних засобів, інформації щодо функціонування інфраструктурних об'єктів на ринку техніки; аналітичний – для комплексного дослідження сучасного стану розвитку ринку техніки та формування його інфраструктури; табличний, графічний – для наглядної демонстрації опрацьованого матеріалу та підвищення якості сприйняття наукових доробок; порівняння – для співставлення економічних явищ у різні часові періоди з метою виявлення причинно-наслідкових зв'язків, проведення порівняльного аналізу технічної модернізації сільського господарства в Україні та провідних країнах світу; абстрактно-логічний, конструктивний – при розробці напрямів удосконалення засобів формування ринку техніки на засадах інновативності.

Наукова обґрунтованість положень і результатів дослідження Добіжі Н.В. підтверджується апробацією на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Дисертаційну роботу позитивно характеризує системність підходу, логічна послідовність і аналіз причинно-наслідкових зв'язків, що дозволило вирішити поставлені автором завдання.

Наукова новизна дисертаційного дослідження

З метою усунення розбіжностей в категоріальних підходах, а також задля поглиблення сутнісного розуміння поняття «інфраструктура ринку сільськогосподарської техніки» автор пропонує його визначення, яке окрім структурних аспектів містить і функціональні, як то формування ділових відносин, забезпечення перебігу ринкових процесів, сприяння взаємодії між суб'єктами, вплив на їх діяльність (с. 72-73). З теоретичної точки зору це обґрунтований підхід, який дав змогу розкрити багатоаспектність інфраструктури ринку і сформувати науково обґрунтовану логіку подальшого дослідження. Інфраструктура ринку представлена як полівекторний концепт суб'єктно-об'єктного змісту.

В якості базової концепції дослідження інфраструктури ринку обрано сучасну інституційну теорію (с. 72), що обумовило дослідження таких її елементів, як інститут, норма, траксаційні витрати. В рамках зазначеної

концептуальної матриці автор досліджує рамки поведінки індивідів на ринку сільськогосподарської техніки – формальні та неформальні. Це дозволяє виконувати прогностичну функцію щодо дій економічних суб'єктів в різних ринкових умовах і обґрунтовує необхідність державного регулювання процесів інституційної динаміки. Зазначена посилка використовується в дослідженні і реалізується шляхом надання рекомендацій стосовно побудови дієвих механізмів державної економічної політики на ринку сільськогосподарської техніки.

Ми цілком погоджуємося з точкою зору автора стосовно того, що активізація розвитку інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки виступає ключовим елементом в структурі організаційно-економічних засад техніко-технологічного оновлення аграрного виробництва. В роботі не лише констатується цей факт, а й пропонуються стратегічні напрямки розвитку інфраструктури ринку техніки, серед яких: розробка та реалізація системи заходів щодо формування ефективних джерел інвестицій для активізації вітчизняного машинобудування та виробництва техніко-технологічного обладнання; реалізація кадрово-інноваційної складової інфраструктурного розвитку через співпрацю з вищими навчальними закладами; гарантування технологічної безпеки, створення сприятливих умов для інноваційно-технічного розвитку та науково-прикладної діяльності в аграрному секторі економіки України (с. 230-251).

Здобувачем сформульовано наукові рекомендації щодо вдосконалення засобів формування ринку техніки на засадах інновативності (с. 293-310) та розроблено пропозиції щодо формування інтегрованих об'єднань як напряму інноваційно-інфраструктурного розвитку (с. 331-346); визначено перспективи вдосконалення системи управління розвитком інфраструктури ринку техніки на основі логістичного підходу та забезпечення конкурентоспроможності на ринку вітчизняної сільськогосподарської техніки (с. 347-361).

В рамках дослідження логістичної складової оптимізації відносин на ринку сільськогосподарської техніки вдосконалено науковий підхід щодо створення аграрних регіональних логістичних хабів для вирішення транспортних та логістичних завдань з метою прогнозування вантажопотоків на регіональному рівні. Авторська концепція функціонування хабів ґрунтується на порівнянні альтернативних варіантів транспортування та організації найбільш економічно вигідної доставки вантажів, що включає організаційний, технологічний, функціональний етапи реалізації логістичного обслуговування.

В роботі дістали подальшого розвитку науково-методичні підходи до визначення передумов формування та змін конкурентного середовища на

ринку сільськогосподарської техніки шляхом виділення додаткових факторів, що сприяють формуванню конкурентного середовища на ринку сільськогосподарської техніки. Серед останніх: форми і стадії розвитку ринку техніки; наявність бар'єрів входу на ринок, поділ і кооперація праці, ресурсний потенціал галузі і окремих організацій, державного і територіального регулювання ринку (с. 110-131).

Аналіз маркетингової складової в управлінні на рівні агентів ринку сільськогосподарської техніки дозволив здобувачу запропонувати наступні елементи її вдосконалення: формування інформаційної системи ринку, аналіз зовнішнього середовища, зокрема ринкового попиту, оцінка ринкових можливостей (с. 276-290).

Найбільш вагомий науковий здобуток поданої на розгляд дисертаційної роботи, полягає в тому, що автор збагатив науковий апарат вперше отриманими результатами:

1. В процесі розв'язання завдання щодо узагальнення теоретичних основ формування інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки розвинуто теоретико-класифікаційний апарат, а саме запропоновано та обґрунтовано науково-методичні підходи до розробки моделі взаємодії суб'єктів ринку техніки на основі класифікаційних ознак: ступінь спільності; суб'єкти взаємодії; опосередкованість взаємодії; географічна ознака; ступінь антагоністичності діяльності суб'єктів; орієнтованість на взаємодію з визначеними суб'єктами; тривалість взаємодії; передача прав власності; фізична основа; направленість на вирішення тактичних та стратегічних завдань.

2. Розроблено модель багатовекторних взаємозв'язків у межах інтегрованого інфраструктурного квазі-об'єднання кластерного типу, орієнтованого на інноваційний тип розвитку інфраструктури ринку техніки в Україні.

Достовірність положень і висновків, сформульованих у дисертації, підкріплюється посиланнями на відповідні інформаційні джерела – наукові видання, законодавчі та нормативно-правові акти, офіційні дані, а елементи наукової новизни і результати дослідження, винесені на захист, є вагомими та достовірними.

**Практична значимість дослідження для науки і практики,
впровадження наукових результатів, напрями їх подальшого
використання**

Більшість наукових положень дисертаційної роботи доведено до рівня методичних рекомендацій, практична реалізація яких сприятиме підвищенню

ефективності функціонування економічних суб'єктів на ринку сільськогосподарської техніки.

Наукові положення та рекомендації, отримані в результаті дослідження у вигляді практичних пропозицій і методичних рекомендацій можуть бути використані органами державного управління з метою формування дієвої інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки.

Відповідно до довідок про впровадження результатів дисертаційного дослідження, його окремі результати прийнято до використання Міністерством аграрної політики та продовольства України, а саме – рекомендації щодо стратегічних напрямків розвитку інфраструктури ринку техніки на засадах інновативності, удосконалення системи управління розвитком інфраструктури ринку техніки на основі логістичного підходу й забезпечення конкурентоспроможності на ринку вітчизняної сільськогосподарської техніки, що відповідає принципам розвитку аграрного сектору економіки в сфері формування та реалізації державної аграрної політики щодо застосування інструментів стратегічного управління; Комітетом Верховної Ради України з питань аграрної політики та земельних відносин – запропоновані автором організаційно-економічні заходи щодо техніко-технологічного оновлення аграрного виробництва були використані при розробці проекту Закону України «Про внесення змін до «Закону України «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу»; Департаментом агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Вінницької обласної державної адміністрації було прийнято до впровадження пропозиції автора щодо стратегічних засад розвитку інфраструктури ринку техніки.

Матеріали дослідження використовуються в навчальному процесі при викладанні дисциплін «Ринкова інфраструктура», «Економіка галузевих ринків», «Дослідження ринків».

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях

За темою дисертаційної роботи Добіжа Наталія Володимирівна опублікувала 36 наукових праць, з яких 2 одноосібні монографії, 22 статті у наукових фахових виданнях України та періодичних виданнях інших держав, 10 тез наукових доповідей, 2 препринти.

Автореферат відповідає змісту дисертації, в публікаціях досить повно викладені і відображені основні положення і результати дослідження.

Отже, елементи наукової новизни та основні положення дисертації з достатньою повнотою відображені у представлених наукових публікаціях.

Вимоги МОН України щодо мінімальної кількості наукових публікацій, що відображають основні результати дисертації, дотримано. Апробація на наукових конференціях є достатньою.

Оцінка мови і стилю дисертації, відповідність дисертації визначеній спеціальності та вимогам МОН України

Дисертація є самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею. Всі результати дослідження, що містяться в дисертації та виносяться на захист, отримані і сформульовані автором особисто. Робота написана діловою українською мовою, без істотних лексичних і граматичних помилок. Матеріал подано у логічній послідовності, що забезпечує доступність його сприйняття.

Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації - 416 сторінок комп'ютерного тексту. Робота містить 32 рисунки, 38 таблиць, додатки. Список використаних джерел налічує 291 найменування.

Текст дисертації оформлений згідно ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлення», за структурою відповідає вимогам МОН України від 12.01.2017 р. Список використаних джерел оформлений відповідно до вимог ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

За своїм фаховим спрямуванням дисертація відповідає переліку напрямів дослідження спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Автореферат повністю відображає основні положення, висновки і рекомендації дослідження та є ідентичним з результатами дисертаційної роботи.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Дисертаційне дослідження виконано на достатньо високому рівні, але в той же час, як і будь-яка наукова робота, воно містить дискусійні положення і викликає зауваження, які можуть бути публічно обговорені під час офіційного захисту:

1. В дисертації досить детально розглядаються загальнотеоретичні проблеми формування і функціонування ринку (п.1.1). Досліджуються питання його структури, фактори досягнення стабільності і динамічного розвитку. Проте, на нашу думку, відповідно до мети дослідження, слід було б більше уваги приділити галузевим особливостям в розрізі елементів

механізму ринку сільськогосподарської техніки, зокрема факторам формування попиту та пропозиції на ньому.

2. Уточнення потребує розвинута в дисертаційному дослідженні ідея щодо значущості інформаційного забезпечення процесів на ринку сільськогосподарської техніки. Пропонується шлях створення в системі агропромислового комплексу інформаційно-консультаційних та інноваційно впроваджувальних підприємств як складової ринкової інфраструктури. На наш погляд, доцільно було б представити їх потенційне функціональне наповнення.

3. Зважаючи на те, що однією з важливих детермінант розвитку економічного потенціалу в цілому і підприємницької діяльності, зокрема, виступає регіональна специфіка, в розділі 3.1 доцільно було б виокремити регіональні особливості формування інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки з метою представлення більш виваженого диференційованого підходу щодо пропозицій з покращення інфраструктурного забезпечення ринку сільськогосподарської техніки.

4. У дисертації набули подальшого розвитку науково-методичні підходи до визначення закономірностей динаміки конкурентного середовища на ринку сільськогосподарської техніки. При цьому, в авторському погляді ми вбачаємо низку недостатньо декларованих принципів державної політики. У даному контексті слід було б уточнити які саме заходи необхідно впроваджувати для підвищення дієвості об'єктів інфраструктури на зовнішньому ринку сільськогосподарської техніки.

5. Відповідає сучасним реаліям і моїй особистій точці зору, визнання логістичного підходу, що передбачає управління матеріальними потоками (п. 5.2), важливою умовою формування ефективної системи матеріально-технічного забезпечення. Вважаємо, що практичне значення роботи значно посилилось би за умови розкриття принципів побудови раціонального ланцюга постачань на ринку сільськогосподарської техніки з виділенням елементів інфраструктури, здатних забезпечити його функціонування.

Разом з тим, наявність вказаних нами дискусійних положень та зауважень не впливає на загальну позитивну оцінку роботи.

Загальний висновок

Отримані в процесі дослідження наукові результати характеризуються новизною та мають практичну цінність. У результаті виконаної роботи отримало нове вирішення науково-прикладне завдання щодо обґрунтування теоретичних і методологічних засад формування інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки та розробки практичних рекомендацій щодо

його вдосконалення для забезпечення реалізації стратегічних цілей державної аграрної політики України.

Дисертація «Формування інфраструктури ринку сільськогосподарської техніки в Україні» є завершеною науково-дослідною працею, яка за своїм змістом і якістю відповідає вимогам до дисертаційних робіт економічного профілю, а саме вимогам п. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів» (від 24.07.2013 р. № 567, зі змінами і доповненнями). Це дає можливість зробити висновок, що її автор – Добіжа Наталія Володимирівна, заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:
доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри агрологістики і
управління ланцюгами постачань
Харківського національного технічного
університету сільського господарства
імені Петра Василенка

Т.Ф. Ларіна

Підпис Т.Ф. Ларіної засвідчую:

